

M AKTABGACHA VA AKTAB TA'LIMI

Pedagogik, metodologik, innovatsion fan va ta'limga oid ilmiy jurnal

№1/2023

Litsenziya raqami: №095310

TAHRIR HAY'ATI:

Qirg'izboyev Abdug'affor Karimjonovich	tarix fanlari doktori, professor	Bosh muharrir
Ibragimova Gulsanam Ne'matovna	pedagogika fanlari doktori(DSc), professor	Bosh muharrir o'rinbosari
Hamdamova Maxzuna Tursunovna	pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	Bosh muharrir o'rinbosari
Jamoldinova Odinoxon Rasulovna	pedagogika fanlari doktori, professor	A'zo
Djamilova Nargiza Nuriddinovna	pedagogika fanlari doktori (DSc), professor	A'zo
Babayeva Dono Razzakovna	pedagogika fanlari nomzodi, professor	A'zo
Sadikova Shoista Akbarovna	pedagogika fanlari nomzodi, professor	A'zo
Jumanova Fotima Uralovna	pedagogika fanlari nomzodi, dotsent	A'zo
Shirbachevna Gulchexra Shakirovna	pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	A'zo
Mirzayeva Farog'at Odiljonovna	pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent	A'zo
Bafayev Muxiddin Muxammadovich	psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	A'zo
Ne'matov Shuhrat yergashovich	pedagogika fanlari nomzodi	A'zo
Ochilov Sevin Rajaboyevich	Qashqadaryo viloyat Maktabgacha va maktab ta'limi boshqarmasi Pedagoglarning bilimi hamda ko'nikmalarini baholash sho'basini metodisti	A'zo
Yuldasheva Dilnoza Bekmuradovna	Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	A'zo
Nurkeldiyeva Dilbar Axmedovna	pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)	A'zo
Radjapova Zuxra Tirkashevna	pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	A'zo
Gaynazarova Gulbahor Abdullayevna	pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent	A'zo

Muassis: "Tadbirkor va ishbilarmon" MChJ

Hamkorlarimiz: Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti,

Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti

MUNDARIJA

“Ta’lim sifatini oshirish – Yangi O‘zbekiston taraqqiyotining yakka-yu yagona to‘g‘ri yo‘lidir”	6
Qirg‘zboyev Abdug‘affor Karimjonovich	
Ta’lim muassasalarida ma’naviy-ma’rifiy ishlarni takomillashtirish mexanizmlari	8
Ibragimova Gulsanam Ne‘matovna	
Влияние игровой деятельности в процесс изучения английского языка в ДОО	11
Хамдамова Махзуна Турсуновна	
Methodological advancements in the English instruction of preschoolers.....	15
Asiljonova Shohsanam Doniyorovna	
Yangi O‘zbekiston maktabgacha ta’lim tizimida amalga oshirilayotgan islohotlar	18
Babayeva D. R.	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni iqtisodiy tarbiyalashda pedagoglar va ota-onalarning o‘zaro ta’siri	21
Bozorbayeva Gulruh Alisher qizi	
Zamonaviy sharoitlarda maktabgacha ta’lim tizimida metodik ishlarni tashkil etish.....	25
Fayziyeva Mabudaxon Muhammadjonovna	
Неполные предложения как объект исследования	28
Ибатова Амира Шавкатовна, Юлдашева Дилноза Бекмуродовна	
Lider va uning fazilatlarini xorijlik olimlar va tadqiqotchilar nigohida	32
Irgasheva Madinabonu Baxromjon qizi	
Ijtimoiy tarbiyada mahallaning o‘rni.....	36
Raximberganova Munajat Muzaffar qizi, Iskandarov Nodirbek Ravshanbekovich	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni ijodiy faoliyatga o‘rgatishda STEAM ta’lim texnologiyasining ahamiyati	38
Kojageldiyeva Aziza Muxsum qizi	
Kredit-modul tizimida mustaqil ta’limni tashkil etishning sharoit va imkoniyatlari.....	41
Mirzayeva Faroxat Odiljonovna, Odiljonova Shoxsanam	
Tolerantlikning tarixiy-falsafiy va psixologik ildizlari.....	46
Bafayev Muxiddin Muhammadovich	
Особенности занятий спортом в подростковом возрасте и их влияние на школьную успеваемость учеников.....	50
Ризаев Азизжон Рахимджанович	
Maktabgacha ta’limda zamonaviy axborot texnologiyalari	54
Marasulova Dono Nigmatullayevna	
Maktabgacha ta’lim tashkilotlari tarbiyalanuvchilarini ma’naviy fazilatlarini shakllantirish texnologiyalari.....	59
Matchanov B. O.	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda hayot xavfsizligi ko‘nikmalarini shakllantirishning psixologik xususiyatlari.....	63
Muratova Munavvar O‘rol qizi	
Развитие речи дошкольников как социально-коммуникативный процесс.....	67
Нажмиддинова Гулноза Одилевна	
Bo‘lajak tarbiyachilarning mediakompetentligini oshirish mexanizmlari.....	70
Nazarmatova Dilshoda Umarali qizi	
Методика развития речи дошкольников.....	74
Очилова Хилола Шералиевна	
Okul öncesi dönemde bulunan çocuklar için anne-babaların çocuk kitapları seçim kriterlerinin incelenmesi.....	78
Elem Gökteş	
Дидактическая игра как средство экологического образования детей дошкольника.....	87
Равшанова Наргиза Норбоевна	
Отешова Гульнур Кабуловна	

Оценка эффективности цифровых технологий по сравнению с традиционными методами управления качеством образования в дошкольных учреждениях.....	91
Хайдаров Р.	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda dizaynerlik qobiliyatini rivojlantirish metodikasi	95
Radjarova Zuxra Tirkashevna	
Развитие коммуникативной компетентности среди будущих дошкольных учителей	100
Садикова Шоиста, Тохилова Шохсанам	
Maktabgacha ta'limda yuksalish	104
Shirbachevna Gulchehra Shakirovna, Nuraliyeva Rahbaroy Ravshanbek qizi	
Maktabgacha ta'lim muassasalari tarbiyachilarini kasbga yo'naltirib o'qitishda metodik tayyorgarligini takomillashtirish yuzasidan xalqaro tajribalar	106
Sultansaidova Mushtariy Abzalxanovna	
Model of Professional Competencies Preschool Education Teacher	109
Tokhirova Shokhsanam	
Maktabgacha katta yoshdagi bolalarda ijtimoiy ongning shakllantirishning metodik shart-sharoitlari	114
Xo'jamatova X. M.	
Zamonaviy o'zbek oilalarda bolalarni milliy ruhda tarbiyalashda qadriyatlarining o'rni	119
Yakubova Zilola Zikirovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarga til o'rgatishda o'yinlardan foydalanish.....	122
Mirkasimova Zilola Alisherovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarni kitob o'qishga qiziqitirishda psixologik qo'llab-quvvatlash	124
Musratova Zilola Ulugbekovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarning shaxslararo munosabati	128
Alimova Gulchehra Qobilovna, Sadikova Durdoni Shohasan qizi	
Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida sahnalashtirish faoliyatini tashkil etish shakllari	132
Teshabayeva Zamira Sobirovna	
Maktabgacha yoshdagi bolalarda qadriyatlar shakllanishida xavotirli holatning ahamiyati	135
Maxmudova Dilorom Axmadovna	
MTT direktorlarini menejerlik faoliyatiga tayyorlash yo'nalishlari.....	137
Nabiyev Erkin Esanovich, Xushiyeva Gavxar Mamatkarimovna	
Xorijiy tillarning psixologik xususiyatlari.....	140
Atayev Shukur-Ali Ayub-Aliyevich	
Possibilities of Developing Social Competence in Future Educators.....	143
Khalilova Dilnoza Furkatovna	
Bo'lajak o'qituvchilarning innovatsion kompetensiyasini rivojlantirish tamoyillari.....	146
Jumanova Fatima Uralovna	
Talabalarning kasbiy kompetentligini integrativ yondashuv asosida rivojlantirish texnologiyasi.....	149
Kamalova Gavhar Akbarovna	
Til leksik sistemasining kognitiv aspekti nazariyasi.....	152
Muzaffarova Nodira Mardonovna, Umarova Obida Avazxonovna	
Madaniyatlararo muloqot asosida bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning samaradorligi.....	156
Ne'matova G. A.	
Soha mutaxassislarining ijtimoiy psixologik bilimdonligini oshirish muammolari	160
Norboyeva Dilafuz Jumakulovna	
Abdulla Oripov she'riyatida qush nomlari uslubiy vosita sifatida.....	163
Yuldasheva Dilnoza	
Talabaning tadqiqotchilik qobiliyatini rivojlantirishda ilmiy uslubning ahamiyati.....	166
Yuldasheva Dilnoza Bekmurodovna	
Raxmatova Saodat Amrakulovna	
Ona bilan munosabatning o'smir tomonidan guruhni idrok etilishiga ta'sir xususiyatlari	172
Abdullayeva Dilbar Ubaydullayevna	

Основные аспекты передачи способностей и генетических характеристик от родителей.....	176
Тургунов Абдурашид Абдуманнобович	
Onalik munosabati autizm sindromli bolalarni ruhiy rivojlanishining omili sifatida.....	182
Asraxonova E'tibor Abduvaxob qizi, Lutfullayeva Iroda Abduvaxob qizi	
Psixik yetuklik bolaning maktab ta'limiga psixologik tayyorligi ko'rsatkichi sifatida	186
Jalilova Saboxat Xalilovna	
O'smirlar tasavvurida stressogen ta'sirlarning psixologik tahlili	191
Ismoilova Nurjaxon Zuxuriddinovna	
Seminar mashg'ulotlarini samarali tashkil etishning "kouching" shakli	196
Mamatkulova Kimyoxon Abdujalilovna	
Shaxs o'zini o'zi faollashtirishi tushunchasining ilmiy mohiyati.....	199
Qurbonboyev Azimbek Nazirboy o'g'li	
Ma'naviy taraqqiyotni ta'minlashda tarbiya texnologiyalaridan foydalanish samaradorligi.....	202
Muxsiyeva Aziza Shamsitdinovna	
Pedagoglarda frustratsion tolerantlik namoyon bo'lishining psixologik xususiyatlari.....	205
Nurmatov Nurhayot Nurziyot o'g'li	
Kreativ yondashuv asosida talabalarni tarbiyaviy faoliyatga tayyorlashning pedagogik-psixologik xususiyatlari.....	209
Farxodov Fozil Baxrom o'g'li, Adizova Gulzoda Mehridinovna	
Социально-педагогическая компетентность воспитателя ДОО.....	212
Ширбачеева Г. Ш., Тиллябаева М. Х.	
Inklyuziv ta'lim jarayonida o'quvchilarni kasbga yo'naltirishning o'ziga xos qirralari.....	215
Xusanov Samariddin Maxmadaminovich	

ONALIK MUNOSABATI AUTIZM SINDROMLI BOLALARNI RUHIY RIVOJLANISHINING OMILI SIFATIDA

Asrarxanova E'tibor Abduvaxob qizi

Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti "Psixologiya"
kafedrası o'qituvchisi

Lutfullayeva Iroda Abduvaxob qizi

567-Davlat maktabgacha ta'lim muassasasi uslubchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada autizm sindromli bolaning psixologik xususiyatlari tahlil qilingan va ona shaxsining autizm sindromli bolaning ruhiy rivojlanishiga ta'sirining o'ziga xos tomonlari yoritib o'tilgan.

Kalit so'zlar: autizm, RDA, shaxsiy emosional soha, oilaning klinik psixologiyasi.

Abstract: This article analyzes the psychological characteristics of a child with autism syndrome and highlights specific aspects of the mother's influence on the mental development of a child with autism syndrome.

Key words: autism, RDA, personal emotional sphere, clinical family psychology.

Аннотация: В данной статье анализируются психологические особенности ребенка с синдромом аутизма и освещаются специфические аспекты влияния матери на психическое развитие ребенка с синдромом аутизма.

Ключевые слова: аутизм, РДА, личностная эмоциональная сфера, клиническая психология семьи.

Jahonda autizimli bolalar onalarining ruhiy xususiyatlarini o'rganish muammosi tobora muhim bo'lib bormoqda. Birlashgan Millatlar Tashkiloti tomonidan 2-aprel sanasi autizm sindromi haqidagi ma'lumotlarni xalqaro miqyosda ommalashtirish kuni sifatida belgilangan. 2008-yildan beri bu kunda autizmning erta tashxislanishi, autist bolalarning davolanishiga yordam ko'rsatish, jamiyatni mazkur sindrom haqida boxabar qilish masalalariga e'tibor qaratiladi.

Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, ayni kunda dunyoda 10 milliondan ziyod bolaga autizm tashxisi qo'yilgan. Har yili bu ko'rsatkich 11 foizga ortib bormoqda. Ya'ni o'tgan asrning 90-yillarida har 5000 nafar boladan bittasiga autizm tashxisi qo'yilgan bo'lsa, hozirda bu ko'rsatkich har 50 bolaga to'g'ri kelmoqda.

Mazkur masaladan O'zbekiston ham istisno emas. Respublika bolalarni ijtimoiylashtirish markazi taqdim etgan ma'lumotga ko'ra, O'zbekistonda ham 200dan ziyod autizm tashxisi qo'yilgan bolalar ro'yxatga olingan. Lekin hali reabilitasiyaga jalb qilinmagan, e'tibordan chetda qolayotgan bolalar ham anchaginani tashkil etadi.

Keling, "autizm" tushunchasiga ta'rif beraylik. Autizm – bu shaxsiy, ijtimoiy, nutq va rivojlanish va muloqot qobiliyatlarining boshqa jihatlarida aniq tanqislik bilan tavsiflangan ruhiy kasallik. Bunday bolalarda quyidagi ruhiy holatlar ko'zga tashlanadi: o'z-o'zini izolyasiya qilish tendensiyasi, haqiqiy dunyodan izolyasiya va u bilan aloqalarni yo'qotish, shaxsiy tajribalar dunyosiga sho'ng'ish, ijtimoiy ko'nikmalarning yetishmasligi yoki yo'qolishi.

Autizmning xarakterli belgilari:

1. Autizimli bolaning nutqi yomon rivojlanadi, ham verbal ham noverbal nutq past darajada ko'rinadi. Ko'pincha nutq ekolaliya shaklida bo'ladi (boshqalardan yoki televizorda eshitilgan nutq elementlarining takrorlanishi). Oddiy ko'rsatmalarni tushinishi mumkin ("o'tir", "ovqat", "eshikni yoping" va hokazo). Mavhum fikrlash rivojlanishda orqada qoladi, bu esa olmoshlar (sizning, meniki, uning va boshqalar) kabi nutq elementlarini noto'g'ri tushinishda namoyon bo'ladi. Bolaning gapira olmasligi yoki nutqini tushunmasligi bolaning dastlabki tekshiruv paytidagi ko'pgina ota-onalarning eng ko'p shikoyatidir. Nutq muammolari bolaning hayotining ikkinchi yilida namoyon bo'ladi.

2. Bola o'zini sezish va idrok etishda aniq tanqisligi bordek tutadi – ya'ni u ko'r va kar bo'lib qoladi, ammo chuqurroq tekshirilganda barcha hissiy usullarning xavfsizligi aniqlanadi. Autizmli bolalarning ota-onalari o'z farzandlarining e'tiborini jalb qilish juda qiyinligidan shikoyat qiladilar. Ular odatda ota-onalari bilan ko'z aloqasini saqlamaydilar yoki ularga aytilgan nutqqa javoban boshlarini burishmaydi.
3. Autizmli bolalar odatda ota-onalari bilan yaqin hissiy munosabatlarni rivojlantirmaydilar. Bu hayotning birinchi oylarida, ota-onalar bolaning qo'lida bo'lganida onaga yopishmasligini va ba'zida jismoniy aloqaga qarshilik ko'rsatib, orqasini o'girib qarshilik bildirishlarida va ota-onaning quchog'idan chiqib ketishga harakat qilishini aniqlaganlarida namoyon bo'ladi.
4. Autizmli bolalar oddiy bolalar kabi o'yinchoqlar bilan o'ynamaydilar. Ular o'yinchoqlarga unchalik qiziqish bildirmaydilar va bo'sh vaqtlarida ular bilan o'ynamaydilar. Agar ular o'ynashsa, bu ko'pincha juda o'ziga xos tarzda, masalan, ag'darilgan o'yinchoq yuk mashinasining g'ildiraklarini aylantirish, arqon bo'lagini burish, qo'g'irchoqni hidlash yoki so'rish. O'yinchoqlar bilan o'ynamaslik hayotning ikkinchi yilida aniqlanishi mumkin.
5. Tengdoshlari bilan o'yinlar o'ynamaydilar yoki sezilarli darajada bu jarayon cheklangan bo'ladi. Bola bunday o'yinlarga qiziqish bildirmasligi yoki kerakli o'yin ko'nikmalariga ega bo'lmasligi mumkin va umuman olganda, oddiy berish va olish o'yinida qatnashmasa, boshqa bolalarga e'tibor bermasligi mumkin. Bu belgi hayotning ikkinchi yilida ham osonlik bilan aniqlanadi.
6. Autizmli bolalarda o'z-o'zini parvarish qilish ko'nikmalari yo'q yoki ularning rivojlanishi juda kechikadi. Ular ota-ona yordamisiz kiyinishni, hojatxonadan foydalanishni va ovqatlanishni o'rganishi qiyin kechadi. Bu bolalar umumiy xavf-xatarlarni taniy olmaydilar va gavjum ko'chadan o'tishda, elektr jihozlari bilan o'ynashda va hokazolarda jiddiy shikastlanmaslik uchun doimo nazorat ostida bo'lishlari kerak.
7. Autizmli bolalarda juda tez-tez g'azab va tajovuzkorlik paydo bo'ladi. Bu tajovuz bolalar qo'llarini tishlaganlarida, boshlarini yerga, mebelga urganlarida yoki yuziga musht tushirganda o'z-o'zidan bo'lishi mumkin. Ba'zida tajovuz boshqalarga qaratilgan bo'ladi, bu esa bolalar ota-onalarini tishlashida yoki urishadi namoyon bo'ladi.
8. Autizmli bolalar ko'pincha ritualistik, takroriy, stereotipli harakatlar shaklida "o'zini rag'batlantiruvchi" xatti-harakatlarni namoyon qilishi mumkin. Ular tik turgan yoki o'tirgan holda butun vujudini chayqaydilar, qo'llarini chaladilar, narsalarni aylantiradilar, yorug'likka, ventilyatorlarga va boshqa aylanadigan narsalarga tikiladilar, narsalarni toza qatorlarga tizadilar, uzoq vaqt davomida bir joyda sakrab cho'kadi yoki aylanadi.

Ko'pincha autizmli bolalarda "parchalangan ko'nikmalar" yoki "buzilmagan intellektual faoliyat orollari" deb ataladigan bir qator normal xatti-harakatlar mavjud. Ushbu normal xatti-harakatlar quyidagi sohalarda namoyon bo'ladi:

1. Autizm ko'pincha normal rivojlanish bosqichlari fonida tashxis qilinadi, masalan, 15 oylikda mustaqil yurishni o'rganish. Tez-tez yuradigan va muvozanatni saqlaydigan autizmli bolalarda g'ayrioddiy yaxshi vosita rivojlanishi haqida tez-tez xabarlar mavjud.
2. Shuningdek, autizm tashxisini qo'yishda adekvat xotira belgilarini izlash odat tusiga kirgan. Misol uchun, autizmli bola ekolaliyani yoki boshqa bolalarning ovozini yoki televizor reklamalarini takrorlashi mumkin. Yoki u vizual tafsilotlarni eslab qolishda yaxshi bo'lishi mumkin.
3. Autizmli bolaning o'ziga xos qiziqishlari ancha rivojlangan bo'lishi mumkin – mexanik narsalar, jihozlar, o'yinchoqlar bilan o'ynash. Ba'zilar musiqa va raqsga katta qiziqish bildiradilar. Jumboqlarni yig'ish qobiliyati, raqamlar yoki harflarni yaxshi ko'rish va hokazo bo'lishi mumkin.
4. Autizmli ba'zi bolalar oddiy bolalardan ko'proq qo'rquvga ega bo'ladilar. Vaqtinchalik shaklda mavjud bo'lgan cheklangan ko'rinishga ega qo'rquv ko'p uchraydi. Misol uchun, autizmli bola changyutgichning yoqilgan ovozidan yoki tez yordam mashinasining sirenalaridan g'ayrioddiy qo'rqib ketishi mumkin.

Nogiron bolaning tug'ilishi, xususan, autizm sindromi tashxisi qo'yilgan farzandi bor oilalar bu sindrom sababli o'z hayot tarzini o'zgartirishga sabab bo'lib kelmoqda. Bu esa ko'p oila vakillarida, ayniqsa, onalarda emosional soha bilan bog'liq muammolarni vujudga kelishga ta'sir ko'rsatadi. Umuman olganda, bolasi bilan eng ko'p vaqt o'tkazishga majbur bo'lgan onalarda oilaning ijtimoiy funksiyalarini bajarish bilan bog'liq muammolar jahon miqyosida ko'payib bormoqda, ya'ni reproduktiv, tarbiyaviy, ijtimoiy va iqtisodiy, ma'naviy va hissiy, bo'sh vaqt va hakazo.

Autizm sindromli farzandi bor onalar bolasi bilan eng ko'p vaqt o'tkazishga majbur bo'lishi, onalar ruhiy va somatik salomatlik bilan bog'liq muammolarga duch kelishishiga sabab bo'lib kelmoqda. Ko'pgina onalar apatiya, kuchni yo'qotish, umumiy asteniya, doimiy stress, hissiy charchash va o'zi-o'ziga past baho, paydo bo'ladigan tashvish, xavotir, tushkunlik, umidsizlik, nochorlik, boshqalar oldida aybdorlik hissi bezovta qilayotgani bilan psixologlarga murojaat qiladilar.

Onalar uchun "maxsus" bolaning tug'ilishi ularning hayotidagi burilish nuqtasi bo'lib, uni "oldin" va "keyin" ga ajratadi. Ona shaxsidagi bu emosional psixologik holatlar autizm sindromli bola rivojlanishiga katta salbiy ta'sirini o'tkazmay qolmaydi. Shu sababli onalarga quyidagi psixologik tavsiyalarni berishimiz mumkin:

Erta bolalik autizmi tibbiy tashxis hisoblanadi, shuning uchun uni faqat bolalar psixonevrologi aniqlay oladi. Onalar bu sindromli bola bilan keng qamrovli tekshiruv o'tganiga ishonch hosil qilingandan, so'ngra shifokorlar va bolalar psixologi bilan birgalikda davolash va tuzatishning individual dasturini ishlab chiqishi zarur. Asosiysi, ota-onalardan sabr-toqat, mehribonlik va muvaffaqiyatga doimo ishonish talab etiladi.

- Ota-onalar, birinchi navbatda, bolada hissiy va psixologik qulaylik, o'ziga ishonch va xavfsizlik tuyg'usini yaratishi, so'ngra asta-sekin yangi ko'nikma va xatti-harakatlarga o'rgatishlari kerak.
- Onalar autist bolaning bu dunyoda yashashi juda qiyin ekanligini tushunishi kerak, demak onalar ularni doimo kuzatishlari uning har bir so'zini va har bir ishorasini ovoz chiqarib talqin qilishni o'rganishlari kerak. Bu kichkina odamning ichki dunyosini kengaytirishga yordam beradi va uni his-tuyg'ularini so'z bilan ifodalash zarurligiga undaydi.
- Onalar shu narsani unutmasliklari kerak, hatto so'zlamaydigan autistik bolalar ham og'zaki bo'lmagan, ya'ni nutqdan foydalanishni talab qilmaydigan vazifalarni bajarish layoqatlari bo'lishligini. Onalar bolalarni lotto, jumboq, mozayka yordamida aloqa o'rnatishga o'rgatishlari, uni individual va qo'shma faoliyatga jalb qilishlari kerak.
- Agar bola biror narsaga yaqinlashsa, unga nom berishni onalar o'rgatishlari, bola uni qo'llari bilan ushlab turishini kuzatishlari kerak. Chunki bu jarayon barcha analizatorlar bilan bog'langan – ko'rish, eshitish, kinestik. Bunday bolalar obyektlarning nomlarini qayta-qayta takrorlashlari kerak, ular nima uchun ekanligini aytishlari kerak, toki bola ularga ko'nikmaguncha.
- Agar bola obyektlar bilan o'yinlar-manipulyasiyalar bilan shug'ullansa, ular qandaydir ma'noga ega bo'lishini onalar ta'minlashga harakat qilishlari kerak: kublar qatorlarini yotqizish orqali "poyezd qurish"ni o'rgatishlari mumkin.
- "O'yin bilan davolash" paytida, gaplashish kerak bo'lgan rolli o'yinlardan emas, balki aniq belgilangan qoidalarga ega o'yinlardan foydalanish tavsiya etiladi. Bundan tashqari, har qanday o'yinni ko'p marta o'ynash kerak, har bir harakatni sharhlar bilan birga olib borish kerak, shunda bola qoidalarni tushunadi va u uchun o'yin kichik autistlar juda yaxshi ko'radigan marosimning bir turiga aylanadi.
- Autistik bolaning muammolari darhol maqsad qo'yib asta-sekin hal qilinishi kerak, darhol maqsadlar qo'yiladi: qo'rquvdan xalos bo'lishga yordam beradi; tajovuzkorlik va o'z-o'zini tajovuzkorlik hujumlariga javob berishni o'rganish; bolani umumiy faoliyatga jalb etish.
- Autizmli odamlar boshqa odamlarning his-tuyg'ularini, o'zlarining his-tuyg'ularini, yuz ifodalari bilan farqlash qiyin bo'lganligi sababli, ko'rish uchun tushunarli yuz ifodalariga ega bo'lgan qahramonlar bilan multfilmlarni tanlash kerak. Shunday qilib, ko'plab autizmli bolalar Tom poyezd, multfilm qahramoni va o'yinchoq bilan "do'st" bo'lishadi. "Shrek" multfilmida qahramonlarning yuz ifodalari, his-tuyg'ulari ham juda ifodali. Bolaga ertak qahramonlarining kayfiyatini taxmin qilishiga imkon bering (masalan, muzlatilgan ramka yordamida), ularni o'zi tasvirlashga harakat qiling.
- Farzandingizni teatr tomoshalari bilan tanishtiring. Albatta, dastlab bola uni ushbu faoliyatga jalb qilish urinishlariga zo'ravonlik bilan qarshilik ko'rsatadi. Biroq agar siz sabr-toqat qilsangiz, daldadan foydalangan holda, autistik bola nafaqat itoat qiladi, balki hayajonlanishni ham boshdan kechiradi.
- Ijoby va salbiy qahramonlar harakat qiladigan hikoyalarni o'ylab topish juda foydali. Bu bolaga ongsiz darajada nima yaxshi va nima yomonligini bilishga yordam beradi. Onalar ushbu hikoyalarni bolalar bilan ham, qo'g'irchoqlar bilan ham namoyish qilishlari mumkin, bu har bir kishi ma'lum rol o'ynashini tushuntiradi. "Tomoshalar" ko'p marta sahnalashtirilishi kerak, har safar kichik o'zgarishlar kiritilmog'i kerak.

Muloqotning o'ziga xos xususiyatlariga qaramay, autistik bola jamoada bo'lishi kerak. Agar bolalar bog'chasi o'qituvchilari bu sindromli bolalar bilan ishlay olmasalar, bolangizga jamoada kattalar va bolalar bilan qanday

munosabatda bo'lishni o'rgatadigan maxsus o'qituvchilarni topishlari kerak.

Shuni yodda tutish kerakki, qiyin holatlarda tuzatish va rivojlanish darslari juda qizg'in va uzoq davom etishi kerak. Oila pediatri yoki psixologiy autist bolaga muayyan usullarni tanlashga va aniqlashga yordam berishini onalar unutmashlari kerak.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Манелис Н. Г., Волгина Н. Н., Никитина Ю. В. и др. Организация работы с родителями детей с расстройствами аутистического спектра: Методическое пособие. – Москва: ФРЦ ФГБОУ ВПО МГППУ, 2017. 94 с. ISBN 978–5–94051–164–9.
2. МКБ–11 (Международная классификация болезней 11 пересмотра) [Электронный ресурс]. URL: <https://icd11.ru/> (дата обращения: 04.12.2021).
3. Морозов С. А. К вопросу о коморбидности при расстройствах аутистического спектра // Аутизм и нарушения развития. 2018. Т. 16. № 2. С. 3–8. DOI:10.17759/autdd.2018160201
4. Морозов С. А. Комплексное сопровождение лиц с расстройствами аутистического спектра: учебно-методическое пособие. – Москва, 2015. 540 с. ISBN 978–5–9907171–8–3.
5. Морозов С. А. Современные подходы к коррекции детского аутизма (обзор и комментарии). – Москва: РБОО "Общество помощи аутичным детям "Добро"", 2010. 102 с.
6. Морозов С. А. Стратегия сопровождения детей с аутистической симптоматикой в структуре ТМНР // Образование обучающихся с тяжёлыми нарушениями развития: Сборник материалов Всероссийской научно-практической конференции с международным участием: 6–8 ноября 2018 года. – Псков: Псковский государственный университет, 2018. С. 24–27. ISBN 978–5–91116–797–4.

Muharrir: Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Xondamir Ismoilov

Sahifalovchi va dizayner: Iskandar Islomov

2023. № 1

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Maktabgacha va maktab ta'limi" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI

“Maktabgacha va maktab ta’limi”
jurnali

26.06.2023-yildan

O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti
Administratsiyasi huzuridagi Axborot
va ommaviy kommunikatsiyalar
agentligi tomonidan №C-5669245
reyestr raqami tartibi bo‘yicha
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Litsenziya raqami: №095310

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga
ilmiy maqola, reklama materiallar yuborishingiz mumkin.

Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: [@iqtisodiyot_77](https://t.me/@iqtisodiyot_77)

Тел.: 93 718 40 07

**Manzilimiz: Manzilimiz: Toshkent shahri Yunusobod
tumani 15-mavze 19-uy**